

Үбүлүүйдээх биир дойдулаахтарбыт

Убүлүөйдээх биир дойдулаахтарын

ТУТУУ МААСТАРЫТТАН САБАЛААН...

Михайл Ефимович Носов

Кийн төрөөбүт удууһуттан харьх да тойбонез барьта 160-тан тахса социальный, производственной хайлсхалахь тутууларга кыттан, салган калца Ожогданаар тутуу эйгэтигэр ашаабыта, үлэ-тэ - хамгаана улууса эрэ буолбакка, республикада улаханньык сыаналамар бөлгөр - ностер Муниципальный сулууста туйгуна, Саха Республикатын уонна Российской Федерация бочуоттаах тутууччыта Афанасий Михайлович Киришин муус устар 18 күнүгэр 55 сааһын томоочу туолар. Огон дүрхэнээк ыһаһылар, тутуу эйгэтигэр бирээс баһай да үлэһэнээн кэлбэт кэллэбөр, үбүдүөйдээх күнүн көрсө кэлсэтэ, аастыгы барьтаа, кинээни ыралы тийэс сырыттым.

-Афанасий Михайлович, ба-
татай турай, кнэгтэй кинигнээх-
хйн, хэртэй хааннааххын би-
днийнхэр эгэ.

Минг төртүг чуратчанын, 1956
сыллаахха Чамарга колхозустаах
дмээс хэргэнгээ нээсэс оронно
төрөөбүтүм Ийле Александр
Абрамовна Мындараайыгтан
төрүтгээх, Социалистическая
үлэ Геройа Р.И.Константинов хэргэ
нээсэс бөөрүг төрөөбүт бэлтэ буол
лар. Адам Михаил Кавитонович
үлэ фронтун кыттылааца, хэргэ
гэ 1943 сылан кытырыллан 1945
сыла дээрэ Иркутскайа фабрик
када үлэлзэбиг. Идэннээс бухтал
тер, барыта 31 сыл кылаабылай,
суотуур бухталтеринан Чамар
га "Прада" колхоз сабыттан Эрли
к Эрнстин аатынан совхозта
төөгү үлэлзэбиг юмун Дюном
олус айыра, нэмээх дмээс атыра.
Оно саамай, мындаростук аатыгта

—Кийин олоҗо оҗо сааһыттан сааһатанар буоллаҕа. Олоҗун биогрaфията сааһаһыһыттар тух-тукһааһа тир.

—Мин бастаан Чансырга, онтон Дирингтә үөрөзөгөтлөк Остуоланы 1973 сылынахка барыга 63 оро булган бүтәрбиялгит. Оро сааныма, өтөклөргө буларын курдук, үөрөзөгит, спордуна, үлөзөгит арылмалган аастыла. Ол курдук, бастагы кылаштан сайын айыны куршангача үстүүрбүт, бөйс кылашга тахылабылгылар орус сөзлөтөгитер сылдыарыт. Үөрө-көтө үлөзөгитерит. Онтон 9 - 10-с кылаштарга кырылмөгит сайыныгар трактор солор от охсорутар олордубуттара. "Буруус" деген ааттанара, кәһитгит сатабышы эрейбэ. От халымалын ыраас отороору кылашмалыт.

Оскулатань бүтүрөөт "Оскулатань - промисловство - үрдүк үрөх" деген деминиэни Чакырга тахсан трактористаабытым. Эрмекчи Эрмектин атынан колхозка үлэ-лөбөлгөсө Ичкэт элбэх буолан үлэнииргэ көктөөх элбэт. Араас самодельныоска кыттан үлүкүлүүрбүт, ыттырыбт. Онтон 1975 сылга Советскай Армия көөкүстүгэр ыагырыллабытым. Бастаан Чингизий уобаласка "узбеканы" барышым. Салтык младшый сержант аапмелаах Монголияга ыышпытара. Чойбалсан куорат таһыгар мотострелковай полка минометнай батальоннар сулуустам ааспыт. Армиятан калыбар сержант аапмеллах үрдүк үрөхкө дуудуспутум.

1977 сыллаахха Саха государствен­ ный университетин мик­ ро­ биологический факультет­ тар тугуу отделениыгар ин­ крбтив Маггин ыи ми олох­ пор тугуу иитэ арыллыыта. 1983 сыллаахха уруолин бугарот Эрими Эрими аатынан со­

Тутуу хайрхата, ханна баатар, чуулаан тэнх сүрлэг сайдыгны түстүүр, олох хаамыгын үрдүкү тагмынаа таааар сүдү күүс. Биһиги улусска киники уон сылга тутуу эйгэтигэр балаа да суолталаах хардыылар оһоһуллуһулар. Ол гурдук таас баһыһа, нэһилэктэртэ таас оһуолалар, кизэ туттар "Айылыһыт" уонна да атын тутуулар сайдыһытын түстөөн тигиһэччи үлэһи туараллар. Бу тутуулар олоххо киириһлэрин быһаччы салаһа, туруорсан кэлбиг киниһэн билиһин улус баһыһытын тутууга солбуйааччы Афанасий Михайлович Кириллин буолар.

хоёи тугуу маастарынан үлэин сарлаабытым. Үөрөнэ сылдан ыал булбутум.

-Аяаба даатни тэрнээр алгы-
сгайх гэжүүг тухууан сабанга энэ

—Миян илгизмийн Александра Михайловнаны өссө 9-с кытааски сыдырпай кирбүтүм. Оройуон ичиндир саахымакка, математика олимпиадалыгыр киире сыдырпай Кытаамактан сыдырар ыраас хаанамак калыһы собулугу көрөрүм. Сыйна билсэн, доордохон иял буолар дыкырбытын таба тааһыт Армияга барырбар атыран, кэлөрүр көрсөт, хара баһаам сурук суруйсан, этэргэ далай, олус сепердэстик иял буоларбытын өбөгөтүбүнтү. Александра Михайловна бээр ий балыс, өссөт эт сыйсалыт, илгизмийн биология, химия учуутала. Күн сөрөйүрдөрбүт бизе өрүлөөхтүт — үс уол, иккө кыыс. Өрүлөр бары иял буолан арас сизе таптааллаа.

аһаага, ыбаага буолан олоробут. Оралор тустарынан кэпсэнир буоллахха, кыра кылаас 3-с куурууска үөрэнэр, идэти эмиэ туугу изикснэро. Онтон апыттарбыг үрдүк үөрөдү бүтэроон араас эбгэр үлэтии - хамсыгы сындыаллар. Улахан кылаас Мария филологическай наука кандидата. Ону оралорбуугуттан астынабыт. Улахан тылал баара үтүр - хамныска ойнобул буолар, чуолалан кэргэсөөр Александра Михайловнага, махтаабыла.

—“Үлэ киншин кнэрэтэр” дн-
эн ос хобооно баар. Үлэн-хам-
найнг хайдах салаллан кэлбн-
тнй?

-Бастаан тутуу маастара этим. Онтон 1986 сылга, ити үөрөхтүн бүтүрүшкөттөн үс жыл буолан баран Эрлик Эрнэтин совхоз солбулар директорынан, старший прорабрынан аныабыттар. Манна үлэлээн сылларбар, ол эбэтэр 1985 - 1990 сс. икки сойууна оройуон сэбиэтин депутатынан Хадаар кэлишкөттөн талалыа сылдьыбытым. Салайааччы быһыытынан сайдарбар бу мөмөк төһүү күүс буолбута, ошон Хадаар депутат - сэрэтигэр махталым улахан Эрлик Эрнэтин аатынан совхозка тутууну 7 жыл салайан кэлбитим. Тутуу ыстартыа баста татыныах этэ. Ол курдук, 4 отделемери тутуу билигиздалар бааллара, Холторого столарынан

мастарыякый үлэлиирэ уонна
сыл ахсын 3 - 4 - түү согурууттан
ислэн биригээдэлэр үлэлииртэрэ.
Бу сыллара сохсөхкө элбэх соци-
альнай уонна производственной
объектар тутуллан үлэрэ кии-
биттэрэ. Биир кэмгэ Хадаарга
ынах сэллэиэ туран хотоннору ба-
рытпын уматан сана хотон тутуута
кылтас кэм ийигэр ыһтыллыбыта
Сорудах кытаанах эгэ, түбүсүр-
дэ үгү тутуугэсэммэтэ. Тутуу-
уу баһынабыт сатабынаах би-
ригээсирдэх буолан, тутуу би-
ригээтэр уонна каачыстыбалар
ахтык барара. Хайхаскыга 200
мигээтэлэх, Малдыахсига 80 миге-
тэлэх сана кулууптар үлэр кии-
рибиттэрэ. Маны таһынан Уор-
дига биир 100 мигээтэлэх кулууп
уустук капиталнай өрөкүүнү аа-
спыга. Түөрт баһылаах сохсөх
специалистарыгар аһаан кии-
ниимитигилэр системаллах түөрт
квартиралаах дьээ олукко
киирбитэ. Соһу көрөөччүлөрү
аһаан түөрт отделениегэ иккисин,
түөртүү кварталалаах дьээлэр
тутулуубуттара. Улахан тутуу-
лар дьээ 1000 тоһон аһаан хоте-

нору, телятниктары заттыяхха
сөл.

—Бу бичча элбэх тутуута мнэ-
нэ, аа, түүнэ эх нэһэннэ, аа, мнэ, мнэ, мнэ?

Тугуу маха Мэнгэри, Түүдэ үрхсхтэргэн хэсрэрэ. Калын маты рыйналы куораттан эрэ буулбан-на, Неросигиттан, Чулуэсигиттан араларыт. Соххэ Неросигирэ тэрэһэлээрэнь иылга шектиһэн, тии-мэр, электрика өгүүн булуунэ - талыһа көвө улахан ота. Мас ту-тууларга шилорема үлэтэн тэрий-нэтэ болоругтоер куусус сыйдыра. Манна, үтүө санаанан, үлэлээн кэлбэт албаа тымолон ахтаһын

—Чамарга баясныгын үзлэбнхн иетнхнх ахталлар. Бу үлээр дьонунг - сэрэнг багыр-бытлага лво?

— Дойдум дэмак іагьран ту-
радан 1980 сьл ахуьлутуттан
Чакьра тийин оьхьуьан уьл-
лэьн бьрбьтьм. Бастаан иьь сьл
"Чакьр" аьрендай прьлпьятьяь.

р иллаах дынэ кэргэттэрэ,

солбуулар председателинэн, кэтип председателинэн үлдэлзбегитим. 1992 сыллаахха баһылымнан ананан салайар эйгэм өссө көтөбүтэ. Бу үлэбэр сылларбар Саха норуотун бастакы контролыгар "Дьээ көргөн экономикатын" бастакы сөөһүгэр кыттыамны ээлип, Сахаа сирин сайдыытын историческай дьаһалларыгар сылдыһып дьоллоохпун. Суверенитет политикага өрө көтөҕүлүүрү кыһахтык үлэбэрээ өтүгүрүт. Ыһылды-торуллуу да буоллар, патристическай өйгө-санаага ылархан дьон көхтөөхтүк үлэбэрээ-хам-сыһыра. Чакырга баһылыгысы бардыан тэрилтэлэр баччыларын бөрүгөтүүтэ болуохтуу уурбулупт үтүө түмүктэри арыан барбыта. Ол курдук, чаһаһаһ дьон дьэиэн туттууларга үксөбүтэ, кулууп үлэрэ көрүбүтэ, спортивнай саала тутуута барбыта. Манна 1999 сыллаахха өссө "Үтүө дьаһаллар" сардалаа илктэринэ нэһилээгин дьонно - сэрэгтэ баччылар көтөрүн бу хамсааһын плактердара буолбуттара. Эхилитэ 2000 сылтан сардалаа баччаантга дьэри бу республикатаары хамсааһын үлэбэрин тухары тым сирин сайдыытыгар үтүөтэ үстүү түбүгү.

—Улусуус кыинингэр үлэг хийдэх
саяа тэмьтэй?

—Очолдогто саймийн кадрна бэлдмтгэ республика тахьмьдээр уурхуудан барьмтга. Ол чирэгтэ-нэн бастан Кабаровский куорак-на Государственный сулуусста ин-ститутутар бээр сымлаах авал үөрэгэ аастыгмтгэ. Сымлаах Даль-ний Востоктаага государственнай сулуусста академитын бүтэрбмтгэ. Ити 2003 сымлаахка өгэ Улу-ус дьаалхаттыгяр үлэбин 2000 сымлаахка сайлаабмтгын. Улуус баһылыга Алексей Алексеевич Шадриг чыгаран улуус баһылыг-ын тутууга сымбууааччынан, ка-пталыйн тутуу управленийнын чааһыгтынан үлэр кэлбмтгэ.

Инвестиционный үбүсүн Бах-сы Толокурган 80 мөлгөдөөр

Төлөй Дирелгэр 120 мягсталах, Чынгарава 90 мягсталах оскуу-
лалар үлэр кииригиттэр. Чуран-
чы орто оскуулыгтар улахан ка-
питалнай өрөмүөн барбыга
Д.П.Коркин аатын музей дийтэ
олох сагалыы архитектуранан
тутулуубута. Улахан - Күүлэ
культурнай - спорттивнай ком-
плекс уонна кварталнай котель-
най олоххо киирөн турар. Чуран-
чы сэлээннэтигэр билиэти бүтү-
дүрүбүтэ буолан турар "Моло-
дежний" тутуута сагалыммыта.
Капиталнай тутуу управлени-
тыгтар олус үчүтэй коллектив-
ныта үлэхтэн аастыгыт. Дьом-
мор билиилэригэр, үлэр сыһаана-
рыт астынан турар билигин мах-
танабын "Үтүө дьылга" хам-
саһаһа сагаланырыттан салып-
са олорор кези быһыытынан бу
көмгө тутуудан олоххо киирибт
тутуулары аһар буоллахха, 100-
төн тахса бодолор буолуо.

Нэвчилж дэаалталара, тэрил-
тэлэр, нэвчилэньнэ бу хам-
сааһынта олус көхтөөтүк кыт-
тан кэлбэттэрэ улуус улахан по-
тентэрийн көрдөрөр. Мас тутуу-
ну хайа багарар улуус кыайа -
хото тутар, аны таас тутууларса кы-
рэн эрэлбит үөрдэр. Ол курдук,
олуулуунары холобур онорон
ааттылахха сөп. Кинилэр "Угүө
дыаһа" нөнгү түмсэн ба-
дыаһаларын үлэз кылларон
эрэллэр. Мугудайлар, сытаннар
бэйэ күүһүнэн бүтүн оскуола сү-
алларын гүһэрбэттэрэ республика
үрдүнэн бачым бодон түһэр.

—Улауус таһымыңар тутууну салгайар олус ыарахан бушлукта-ах, бу ылыбачча кини улахпобот уласт буоллуда. Туох ыарахаттар бааллар? Салайы ыарахантык барбыт тутуугун уонна кини туттар оҕоскунны ааттаа эбэ.

-Тутуу үлктэ улахан уопуту ирдэир. Минна бырайыагыттан саралаан сыяктын хаачыстыбатыгар тизээ барытын көрүөхкэ наада. Хас биирдий бэдэрээтичт куустакк уонна малгак оруттэрин ырылан тутуу контурусулун алох-суур эмиэ туста уустук боспурус-о буолуна. Билиин үтэ - харчы сородор хоһутаан хамсыыр, оч-чир ээтир-быйаалынан хаачысты-ны боспурустара сытыктык тур-далар. Билиин улууска, багатын туран, тизээти, таһыы боспурус-тара бобзаскэти түспэтэр. Ик-кэһинэ, этэлиитин курдук, тутуаачы биритхидэлэр хаачыс-тыбаларыгар бобзотто ууруллара ирдэнэр. Кыһыл тыларайнан эро-сангар дэки билиитин албохтор, баларга кииргэ бэрбозөө сөптөөх ирдэбиллэри туруоруу улахан оруоллаах. Саамай ыраахын туту-ум дэиэ балыһаны ааттыакка сөп. Минна олох үбө суох тутуу сараламмыта, үбүлээһингэ баһылык Алексей Алексеевич бойтэ инициатива көтөрүн, үбү булан-талан саралаанын буолбу-та. Бастаан албох марахаттары көрүбүһүтэ. Саралаа атырдаах. Дээс.

Кириллиннэр илээх дьинэ кэртэттэрэ.

Михаил Ефимович Николаев
— зам. министра культуры

Саамий астынар, катэ туттар тутуубут улууска "Айылы" булуон буолар. Бу аныгытыы ичхоһоһуох усунэ байыит дикимут – "Чурагчыастрой" тэжиктэ үлэһэбит булган хааччытыбата үрүлүк Дьон олус астынан кэпсэтирин куруук үөрэ истэбит. Улааттары ойбоһоһо, өсөд да тутар-хабар кыахтаах дьон буолалларытэ тоһуу дактаастаастар.

—Одоххор, үлэбэр сүрүшээн
күмүлхэ махтанадын?

-Тигов Василий Гаврильевич дэглэ бастахы калынасыа үөрөхтүн учууталыах этим, онтон Чалыра трактористыыр кэмэр уларал юуаһаабыла. Кини субетинэ - аматынан мээхэ элбэх үтүөлү оторбут кини буолар. Бастахы баһылыгытыын Иван Степанович Сиптевы улахан салайар үлэри туһайбыт кинини аарабыт. Үлэр олус таһымнаахтык таппар, бэйэр сомор буолан улаһыыр-гэ үөрөһүтэ. Салгыы Алексей Алексеевич Шадригна улуус таһымнар үлэлэтэ ыһыран, ыахтын толору арайбытыр улахан махталлаахтын. Бэйгэ үлэ-дэбигт дьоммуттан куоракка баар

биир дайдулаахтарын "Инку-
проект" генеральный директора
Иван Степанович Андросовы,
Правительство мийэн уладир
тутууга государственний сакнаһы
онгорор сулуусула генеральный ди-
ректорын солбууааччы Иван
Ильич Попову, Уп министерствын
инвестицияра отделын на-
чальнигын Николай Николаевич
Корязины, Тутуу мийэстрин сол-
бууааччы Михаил Николаевич Ко-
рменсковы үөрө, махтана аатты-
бын. Кивилэр субэлэрэ - амалара
үлөбөр куруук тоһуу куус буо-
лаллар. Улууска улаксатан дьом-
муттан Иннокентий Николаевич
Аммосовы, Николай Николаевич
Попову уода махтана
ааттыбын. "Утуо дьыла" хам-
сааһыны республикага сатайа
олорор Иван Софронович Емель-
никовтын улаханнаык тапкан үлө-
лөн кэлбиппинтэн астынабын.
Садылаабыт тутуубут түмүктээх
буолан иһэригэр махтанабын. Ба-
статан туран улуухум туруу
үлэһит туһааччыларгар,
баһыыһтарга, тэригэ сатааһы-
чыларга.

–Билгийн улуус тутууга хайцах хайрлаханы тутууны наадан?

— "Мангаары оюуна ууларай" тэрчигтинэн тутуулары үбүлүлэһинэ. Правительство быйлаарыта тахсыахтаах. Оюу куустатх үлэ сайланыа. "Сыл - конук" дииллэр, онон быйыл хаһааныгытаар да улахан ирдэбиллэр тураллар. Тутуу политикагытар благауустройсмайы уюна сорордүүтэ болгоһуну ирдэиллэр. Ол соп. Аһыаһылы таһымаахтык тулаһыар элбэгитин сороруктар буолаахпыт. Сана сукуоннар кыргыһтар, тутуула ахкык, теһидер ыһтыһыта улахан быйлаарылаах буолла. Манла быйыт тутуучуларыбыт, хаһаайыстыбанный тэригэлэр-бигини куускэ өйүүр позардыа тутууларбыт наадалаах. Улахан тутууларга суббалаэргинни мааны быйыт уолаттарбыт үлэһиллэро буоллар, үп улуунна хаһаайыа эрэ.

Тутуу хайыскагытар жазын
Балын жазынтын шааылай сектор
Уулуксэ тутуу эрэр. Мардылан да
уулукун, олорор дикэ да буолуун,
Бастатан туран, архитенсуннай,
Дизайнерский быһаарылыах бу-
ларга ирдэнэр. Уулукса өстүлэр
жөрүдүү, тротуар, үчүтэй алыуор
инириллоро буоллар, уулуксэ
ахтукуну туксарын эрэ турда.
Уулукса байыбигитэр тутуу мин-
ириэтигэр ырылыах сыйдыахты-
ах, онка предпринимателлэр, ко-
опитатлэр ылсаа үлэһиллэро
сүүтүлэр.

-Афанасий Михайлович, кон-
сультант ишим махтанабыт. Кэсэи
иһэр убулуйуһунан эбэрдэллнбэ,
дыа кэргэннэр, итинки үлгэр
бары үчүтэин бичарабыт!

Административна 34 XAPOB

"ОКЕАН" УМНУЛЛУБАТ
КҮННЭРИ БЭЛЭХТЭЭТЭ

Annexes BAP, LAMOR

түүхэд, чиглэлээрээ урсгана суу болгодог тахсар.